

HOSE DONOSO (1924–1996), čileanski pisac, novinar i profesor. Jedan od najznačajnijih predstavnika hispanoameričkog književnog *buma* (*boom latinoamericano*).

Rođen je u Santjagu, u imućnoj porodici intelektualaca. Po završetku studija u rodnom gradu i na Princetonu, radi kao profesor engleske književnosti na Katoličkom univerzitetu u Santjagu, a potom se zapošljava u časopisu *Ercilla*. Predavao je na univerzitetima Ajova, Princeton i Dartmut. Mnogo godina proveo je u samonametnutom egzilu u Meksiku, Sjedinjenim Državama i Španiji. Iako je šezdesetih godina iz ličnih razloga napustio svoju zemlju, posle 1973. izjavio je da je njegovo izgnanstvo bilo i oblik protesta protiv Pinoćeove diktature. U Čile se vratio 1981. i tamo živio do smrti.

Svoje stvaralaštvo započeo je kratkim pričama i pripovetkama objavljenim u zbirkama *Veraneo y otros cuentos* (1955) i *El charleston* (1960). U romanu *Coronación* (*Krunisanje*, 1957) obrađuje teme društvene dekadencije i raspada buržujskog sveta, koje će biti njegove opsesivne teme i u narednim romanima, *Este domingo* (1966) i *El lugar sin límites* (1967). Vrhunac Donosovog stvaralaštva i jedno od remek-dela hispanoameričke književnosti jeste roman *El obsceno pájaro de la noche* (*Bestidna noćna ptica*, 1970; „Dereta”, 2025). O sopstvenom doprinosu prodoru hispanoameričke književnosti i njegovom međunarodnom uspehu pisao je u knjizi eseja *Historia personal del boom* (1972). Od ostalih dela izdvajaju se *Tres novelitas burguesas* (*Tri buržuj-ska romančića*, 1973; „Dereta”, 2024), *Casa de campo* (1978), *La misteriosa desaparición de la marquesita de Loria* (1981), *El jardín de al lado* (1981), *Cuatro para Delfina* (1982), *Donde van a morir los elefantes* (1995), *El Mocho* (posthumno, 1997) i druga.

Dva puta je bio Gugenhajmov stipendista, a među brojnim priznanjima koja je dobio su i nagrada PEN/Fokner, Nagrada španske kritike, nagrade „Mondelo” i „Rože Kajoa”, kao i najveća književna nagrada Čilea, Nacionalna nagrada za književnost.

Biblioteka
XX vek

Urednik izdanja
Kata Kaluđerović

Naslov originala
José Donoso
CORONACIÓN

CORONACIÓN: © José Donoso, 1968, and Heirs of José Donoso
Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2026

HOSE DONOSO

KRUNISANJE

Prevod sa španskog

Branko Anđić

Beograd

2026

DERETA

Za Karmen Orego Montes

BRANKO ANĐIĆ:
KRUNISANJE KRUNISANJEM

Najveći strah Hosea Donosa, Čileanca koji je oduvek želeo da bude pisac i samo pisac, bio je da ga ne svrstaju među realiste. U vreme kad je počeo da piše svoj prvi roman, *Krunisanje*, već se proćuo kao izvrstan pripovedač, autor zbirke priča *Letovanje i druge priče* (*Veraneo y otros cuentos*). Prilikom jedne posete tada uglednoj književnici Marti Brunet, značajnoj predstavnici kostumbrističke, naturalističke književnosti, spisateljica mu je dala kompliment od koga se Donoso veoma dugo neće oporaviti: nazvala ga je „naslednikom velike čileanske realističke književne tradicije”.

U to vreme, Donoso je sa oduševljenjem gutao knjige svojih savremenika i sve prisnijih drugara Karlosa Fuentesasa i Hulija Kortasara, kao i jednog tada već neprikosnovenog patrijarha kubanske proze, Aleha Karpen-tijera. Ništa udaljenije od kostumbrističke realističke tradicije! Kao što je želeo i Donoso, svi su se oni, dakako, bavili stvarnošću svojih zemalja, ali pretvarajući je u glinu koju su slobodno mesili i sopstvenom maštom natapali da bi je tumačili u svom paralelnom, umetničkom svetu, dajući joj univerzalno značenje. Ljut na sebe što

ne može da pronađe odgovarajuće ruho za svoj roman kojim će ga odvojiti od dagerotipije, Donoso je napustio službu, iznajmio jednu ribarsku kolibu u bukoličkom primorskom selu Isla Negra – onom istom koje se i danas diči hirovitom kućom Pabla Nerude – i osamio se da piše, ne bi li konačno pronašao pravi glas i formu za svoj prvenac.

Po ličnom priznanju, Donoso je od onih pisaca kojima su potrebni mir, vreme, tišina i takoreći idealni spoljni uslovi da bi mogao da piše. Aristokratski, spahijski, tolstojevski spokoj. Većito je zavelo svojim drugarima koji će ubrzo postati tvrdo jezgro globalno slavnog hispanoameričkog proznog buma – Fuentesu, Kortasaru, Vargasu Ljosi – što mogu da pišu lako, brzo i bilo gde, takoreći usput. Iako oduvek bespoštedni kritičar konzervativnog, provincijalnog duha čileanske intelektualne sredine kojom su u njegovoj mladosti dominirali predstavnici dekadentnog visokog staleža – po njegovim rečima nemaštoviti, predvidljivi, umišljeni, klasično obrazovani, ali predrasuda puni i nadasve samozadovoljni buržuji – Donoso nikad nije poricao sopstvenu pripadnost tom društvenom sloju koji je poznavao do tančina, ali koji je uslovio i neke njegove lične navike; ima nečeg dirljivo naivnog kad u svojim sećanjima govori o „besparici” koja ga je terala – o, užasa li! – da napusti kontemplativni mir i prihvati profesorsku ili novinarsku službu kako bi izdržavao svoju porodicu koja je, za to vreme, od rođaka, prijatelja i braće po oružju dobijala na poklon ili na zajam kuće, stanove, unosne angažmane po inostranstvu, kako bi se konačno našla u pogodnim

stvaralačkim uslovima. Raspređaće o estetskim vrlinama tih kuća, o vrtovima, voću i cveću koji su punili njegovu dušu lepotom, o dugim boravcima na spahijskim imanjima dokonih rođaka i prijatelja, gde je slušao i beležio zrnca narodne mudrosti, ali i popularne legende i bajke težaka i ostarelih sluškinja, kad nije učestvovao u pre-pričavanju zgoda svojih prijatelja sa putovanja po Evropi i Severnoj Americi. Neko ko sastavlja kraj sa krajem od prvog do poslednjeg dana u mesecu teško da bi takav život identifikovao sa – oskudicom.

Tokom pisanja neke od petnaestak verzija romana *Krunisanje*, Donoso je pročitao *Izgubljene staze* Aleha Karpentijera i sijalica se najzad upalila! Već spreman da spali svoj prvenac i prizna neuspeh, otkrio je Karpentijerovo delo i ono mu je dalo metodološku ideju kako da iskorači iz realističke tradicije ne napuštajući brutalnu realističku minucioznost diskursa svog romana, koji će ga ubrzo pretvoriti u autora koga danas pamtimo. No, otpor sredine nije bio neznatan; dva značajna izdavača – „Zig-Zag” i „Pasifiko” – odbili su da štampaju konačnu verziju *Krunisanja* uz eliptično objašnjenje da je to za njih previše „čudan” roman, udaljen od tadašnjeg književnog kanona. Prihvatila je da knjigu štampa Izdavačka kuća „Nasimento”, ali očigledno svesna rizika, nametnula je autoru neobičan poslovni uslov da od 3.000 primeraka knjige, on lično mora da proda 700 da bi se štampanje isplatilo. Kad je knjiga objavljena 1957, njen autor se mogao često videti kako je na ulicama Santjaga nudi prolaznicima.

Prijatelji, srećom, nikad nisu ostavili Donosa na cedi-lu, pa je tako Karlos Fuentes, pročitavši knjigu koja ga je oduševila, založio svoj ugled i uticaj i skrenuo na nju pažnju čuvenom njujorškom izdavaču Alfredu Knopfu, koji će je potom objaviti u engleskom prevodu u SAD-u. (Ekscentrični susret bračnog para Donoso sa bračnim parom Knopf u Njujorku, povodom severnoameričke promocije *Krunisanja*, Donoso će opisati kasnije u svom pogovoru romanu *Bestidna noćna ptica*.) Par godina ka-snije, *Krunisanje* dobija Nagradu „Vilijem Fokner” i po-staje klasično štivo hispanoameričke književnosti. Biće dva puta ekranizovano, jednom u Meksiku (1976), a drugi put u Čileu (2000) i doživće mnoštvo pozorišnih postavki širom Latinske Amerike.

*

Krunisanje je majka svih romana i novela čileanskog pisca koji, nakon objavljivanja tog romana, postaje novi član ekskluzivnog kluba autora hispanoameričkog pro-znog buma šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog veka; njegove potonje knjige – među kojima su remek-de-la *Bestidna noćna ptica*, *Letnjikovac* (*Casa de campo*), *Obliznji vrt* (*E jardín de al lado*), *Ove nedelje* (*Este domingo*) i druga – potvrdiće da velika očekivanja kritike i čitalaca nisu bila neopravdana.

Krunisanje je važna knjiga i po tome što predstavlja tačku preloma u čileanskoj prozi – napuštanje kostum-brističko-naturalističkog kanona i otvaranje vrata novom naraštaju pisaca da puste mašti na volju i slobodno posegnu za bogatim arsenalom kreativnih postupaka

koji će dovesti do par decenija dotad neviđenog eksperimentisanja formom, tehnikama i kosmopolitskim dijalogom sa književnom baštinom čitavog sveta, stvarajući univerzalna dela najviše umetničke vrednosti.

U Donosovom prvencu nalaze se, takođe, sve opsesivne teme koje će tokom decenija razvijati u svojim još slavnijim i prevođenijim delima, naročito u romanima *Bestidna noćna ptica*, *Mesto bez granica* (*El lugar sin límites*) i *Letnjikovac*. U tom pogledu, *Krunisanje* je ključna laboratorija za istraživanje celokupnog Donosovog opusa. Tu su, pre svega, dekadencija čileanske visoke građanske i veleposedničke klase, kriza sistema vrednosti građanskog društva uopšte, društvena nepravda i licemerje, kriza identiteta, ludilo kao (ne)moguća slika stvarnosti, kritika mačizma i preteranog klerikalnog uticaja. Ali ta knjiga nikada neće skliznuti u pamfletsku optužbu protiv tolikih nepravdi – svojstvenu kostumbrističkim delima pisanim širom Latinske Amerike, koja su često imala naglašeno vanliterarnu nameru – već će uvek biti polivalentni komentar tog stanja, njegovo višeslojno razotkrivanje; likovi u njoj nisu arhetipski modeli, već krajnje individualizovani, takođe, nosioci ontoloških tema straha od starosti, ludila, suočavanja sa smrtnošću i (be)smislom života.

U svom dnevniku autor je napisao, povodom *Krunisanja*: „Neću da fotografišem stvarnost, već da je u sebi sintetišem”. Kao da ga strah da ne upadne u realističku zamku nikad nije sasvim napustio. A kasnije, još detaljnije: „Preduzeo sam dvostruko bekstvo: prvo, od dekadencije čileanske buržoazije kojoj neosporno pripadam;

i drugo, od tipizacije likova i situacija kroz individualizaciju”.

U istoriji čileanske književnosti *Krunisanje* će biti identifikovano kao jedan od šest ključnih romana tzv. „generacije '50”, među kojima su, uzgred budi rečeno, i dela *Ostrva u gradu* (*Islas en la ciudad*) Marije Elene Gertner i *Gost* (*El huésped*) Margarite Agire, bliskih Donosovih prijateljica.

*

Krunisanje je, zapravo, knjiga o apokrifnom sistemu vrednosti – i bogatih i siromašnih – jednog dekadentnog društva lišenog autentičnosti.

U središtu priče je pedesetogodišnji pravnik Andres Abalos, rafinirani, ali izopačeni naslednik bogate buržuj-ske advokatske porodice, udaljen od bilo kakvog društveno-korisnog rada, ali i od svih životnih strasti i rizika, posvećen nedužnim zanimacijama u dokolici kao što su predvečernje gradske šetnje, proučavanje francuske istorije i skupljanje izuzetno lepih štapova. On se brine za svoju babu Elis, strasnu vernicu i ubeđenu – ili nabeđenu – evropsku aristokratkinju koja je uveliko prevallila devedesetu, u čijoj se glavi, punoj klasnih i rasnih predrasuda, mešaju sećanja i maštarije i smenjuju periodi lucidnosti i staračke demencije. Ona živi sa dve verne služavke, Lurdes i Rosario, u porodičnoj patricijskoj kući, u koju dolazi sedamnaestogodišnja sestričina jedne od njih, Estela, mlada, prostodušna i lepa devojkica sa sela, koja treba da neguje hirovitu staricu. Uprkos ogromnoj razlici u godinama, Andres se, po prvi put u svom životu,

strasno zaljubljuje u Estelu, sa užasom shvativši da je do tada uzalud protraćio silne godine svog života. Njegova karnalna strast u stvari je žal za životom koji mu unepovrat izmiče i neumitno se bliži ništavilu. Estela se pak zaljubljuje u siromašnog momka Marija, brata sitnog lopova, na život besnog i frustriranog Renea, koji sa ženom Dorom i dvoje male dece životari u nekoj periferijskoj izbi. U tom okviru ljubavnog trougla razvija se priča o težnjama i nemoći junaka da probiju svoje socijalne, ali i egzistencijalne okvire.

U autorskom predgovoru za *Bestidnu noćnu pticu*, Donoso se osvrnuo na značaj kuća u svom celokupnom opusu. U skoro svim značajnijim delima, kuća nije samo poprište dešavanja radnje, već ima važnost ravnopravnog lika, ako ne i protagoniste priče – kako na simboličnom, tako i na ličnom nivou. Kad god bi govorio o svom radu, Donoso nikad ne bi propuštao da pomene kuću – ili kuće – u kojoj je dotično delo nastajalo. Podrobno bi opisao njen izgled, položaj, svetlost i boje u njoj, označio određeni prostor u kojem se osećao stvaralački podsticajno; to može delovati paradoksalno s obzirom na to da su lutanja bila stalno prisutni činilac u životu porodice Donoso – od mladalačkih putovanja po Evropi, preko kuća u kojima je živeo u Čileu, u Meksiku, u SAD-u, na Majorki, u Barseloni... Ali uprkos tim lutanjima, pisac je uvek u kućama nalazio svoje uporište, njegove kuće su u životu postajale „sigurne” kuće stvaraoaca.

S druge strane, nije bilo rečitijeg simbola za njegov književni svet buržajske i aristokratske dekadencije od trošnih patricijskih palata kojih se u svom životu, naročito

mladalačkom, i te kako nagledao. Niko kao Donoso nije mogao tako detaljno da ih opiše i razume.

Priča o Donosovim „književnim” kućama upravo počinje kućom sa dve palme i zapuštenim vrtom porodice Abalos. Strpljivo je opisana kao mikrokozam društva čije raspadanje Donoso majstorski dočarava tehnikom gotovo hiperbolične predmetnosti, koju će do savršenstva razviti u svom remek-delu i jednom od najboljih romana hispanoameričkog buma, *Bestidna noćna ptica*. Bezbroj nekorisnih, upropašćenih, anahroničnih pojedinosti, ukrasa, komada odeće ili nameštaja iz slavniha vremena iskrsava pred očima čitaoca da dočara taj svet i njegovo poniranje u ništavilo.

Kao da svetlost nikad ne prodire u palatu porodice Abalos, koja neodoljivo privlači poslednjeg izdanka ugledne porodice, ali mu istovremeno i zlokobno pretili; puno je sinonima za mrak, tamu, mrke tonove svih boja Donoso upotrebio u izdašnim opisima ovog mikrokozma; puno nepotrebnih, nagomilanih predmeta otežava disanje žitelja te kuće, neosetljive za spoljni svet s druge strane gvozdene kapije, koja se svake večeri u isto vreme uredno zaključava.

Opisi prirode, naročito opisi atmosferskih prilika, zauzimaju, takođe, važno mesto u ovom romanu, u kojem je Donoso više no igde podlegao izvesnoj baroknoj jezičkoj ekstravaganciji, koja će biti sputanija u njegovim potonjim romanima. Mada je moguće da je to delimičan dug mladosti i teže kontrolisanoj želji da „pokaže šta zna”, verovatnije će biti da je to jedan od načina da se radnja, protagonisti, pa i njihovo okruženje, što više

individualizuju i da se time izbegne opasnost od tipizacije, što je u tom stvaralačkom periodu bila gotovo opsesivna Donosova tema.

Verovatno imajući na umu kako je Huan Rulfo pisao delo *Pedro Paramo*, meksički filozof Leopoldo Sea je u zlatnim godinama buma preporučivao preciznu, podrobnu individualizaciju – likova, sredine, okolnosti – onoga što se poznaje („svoga sela”) kao recept za doseganje do univerzalnih značenja jednog književnog dela. Osim budući dobri pisac, Donoso je bio u to vreme veoma dobar čitalac koji je u knjigama svojih slavnihi savremenika – kao i celokupne anglosaksonske književne tradicije na kojoj je umetnički stasao – uspevao da pronađe metodološki ključ za svoje bekstvo iz zagušljivog književnog kanona iz kojeg je pokušavao da se izdigne.

U tom kontekstu valja sagledavati i variranje jezičkih registara koje pisac koristi u ovoj knjizi; s jedne strane to je neuki, narodski govor prostog, neobrazovanog sveta kojem pripadaju Mario, Rene, Dora i Estela; s druge strane, pretenciozni jezik članova porodice Abalos i njihovih prijatelja. Između njih oscilira govor dve služavke koji ima pomalo od oba, budući da žive na tankom području sretanja dva ekstremno različita sveta. Gotovo kao neka vrsta tampon-zone između nespojivih svetova, koji su ipak, sticajem okolnosti, prinuđeni na suživot, deluju ti povremeni lirski opisi prirode, ponekad začinjeni ekscentričnim epitetima, stvarajući neku vrstu primirja između neposredno datog – „realistički” prisutnog, ali nerealistički upotrebljenog – i ontološki univerzalnog.

Kao malo gde Donoso je u *Krunisanju* dao maha univerzalnoj čovekovoј nadi u smisao egzistencije i strahu da je ona uzaludna. Telesna dimenzija propadanja prisutna je u svim likovima romana, uvodeći temu straha od smrti i nerazumevanja (bes)konačnosti. Taman kad se učini da to večno pitanje u knjizi postaje suviše karnalno, Donosova majstorija uvodi – upravo koliko je potrebno – pojavu apsurdna u trivijalnoj svakidašnjici (Omsk?), podižući optiku u sferu apstraktnog na način koji na momente podseća na drugog, nepravedno zapostavljenog čileanskog umetnika, Huana Emara.

Celokupno delo Hosea Donosa je veoma obimno i vrlo koherentno. Sastavljeno je od krhotina stvarnosti, od svetlucavog štrasa jednog sveta apokrifnih vrednosti na pragu distopije. Obezvređenost je norma: rite pocepane halje umesto hermelinskog ogrtača, staklene šljokice umesto dijamanta u dijadi kraljice. Škripavi zvuk trošnog gramofona umesto pobedničkog hora.

Krunisanje može da počne.

SADRŽAJ

Branko Anđić:

KRUNISANJE KRUNISANJEM	7
PRVI DEO • Poklon	19
DRUGI DEO • Odsutnosti	117
TREĆI DEO • Krunisanje	241

Hose Donoso
KRUNISANJE

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Vesna Crepuljarević

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-600-0

Tiraž
1000 primeraka
Beograd 2026.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo
Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA
Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.134.2(83)-31

821.134.2(83).09-31 Доносо Х.

ДОНОСО, Хосе, 1924–1996

Krunisanje / Hose Donoso ; prevod sa španskog Branko Anđić. –
1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2026 (Beograd : Dereta). – 314 str. ;
21 cm. – (Biblioteka XX vek / [Dereta])

Prevod dela: Coronación / José Donoso. – Tiraž 1.000. – Hose Donoso:
str. 1. – Str. 7–16: Krunisanje Krunisanjem / Branko Anđić.

ISBN 978-86-6457-600-0

а) Доносо, Хосе (1924–1996) – „Крунисање”

COBISS.SR-ID 181732873